

М. Г. Тиский – кандидат історичних наук, доцент кафедри політології та державного управління Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

У статті висвітлюються умови творення російської національної ідентичності. Робиться наголос на вплив у формуванні внутрішньої структури російського суспільства Монгольської та Візантійської імперій. Авторитарний режим встановлений ще за правління Московією Іваном Грозним виявився життєздатним і по сьогоднішній день.

Ключові слова: ідентичність, суспільства, імперія, російське православ'я, імперське мислення, авторитано-патріархальна культура.

Деякі особливості становлення російської ідентичності

Сучасні міжнародні відносини між Російською Федерацією і Україною є предметом обговорення не лише лідерів найпотужніших країн світу, але й політичних експертів, істориків та політологів. У вітчизняному і зарубіжному середовищі науковців виникла нагальна суспільна потреба у фаховому аналізі причин російсько-української війни 2014-2016 рр. Передусім, найбільше занепокоєння в експертному середовищі викликає високий рівень схвалення росіянами агресивної політики свого Президента, щодо України та інших сусідніх держав. Відомий американський політолог Г. Кісінджер у статті « Внутрішня структура та зовнішня політика» висловив своє бачення залежності внутрішньої і зовнішньої політики. У цій праці автор стверджує, що в очах політичної еліти країни внутрішня структура суспільства сприймається як даність, від якої зовнішня політика власне і починається[1, с.87].

Слід відзначити, що значний вплив на формування внутрішньої структури російського суспільства та ментальності населення мали Монгольська та Візантійська імперії. Більшу частину населення Золотої Орди в середині XIII ст. складали кочові племена, що проживали у степах. Кочівництво тоді створило дуже ефективну перерозподільчу систему світового масштабу[2,с.103]. Військово-експропріаторська економіка в кочевників функціонувала завдяки набігам на землеробські племена. Тут за кілька днів удалого військового походу дають

стільки скільки хліборобу не здобути за роки важкої праці. Найпочеснішою і наймасовішою професією тоді була військова служба, яка вимагала безмежної відданості своєму вождю.

Вступ Київської Русі до візантійського світу відбувся ще за часів князювання Володимира Великого після прийняття християнства. Тоді візантійське духовенство досить часто навідувалось в Київ з метою втілення в життя моделі візантійського обряду. На думку цих просвітителів Візантія це всесвітня імперія в якій проживає найбільш цивілізований у світі народ, а шлях до цивілізації пролягає лише через прийняття християнства. Візантійське християнство було суттю їхньої цивілізації і передбачало найтісніший союз церкви і держави. Імператорів, цієї євразійської імперії, церква визнавала ще й як первосвящеників [2,с.90]. Після захоплення османськими турками у 1453 році православної Візантії Московський цар Іван III у 1472 році привласнив собі її герб, що трактувалось як претензія на візантійську спадщину. Однак великі князі московські претендували також і на золотоординську спадщину. У 1480 році Велике князівство Московське позбулося залежності від Золотої Орди і перетворилося на суверенну Московську державу. Царями в офіційних московських документах називали монгольських ханів із династії Чингізидів[3, с.8]. Ідея величі, всемогутності та «богообраності» Московії почала формуватися одразу після того цар Іван IV (Грозний) проголосив себе спадкоємцем візантійських імператорів. Формування російської ідентичності впродовж наступних століть проходила в умовах становлення імперської ідеології – християнства православного обряду. Русифіковані і воцерковлені вожді кочівних племен Золотої Орди дістали тоді рівні права з місцевим правлячим класом. В роки царювання Івана Грозного соціальні відносини у новосформованій імперії остаточно утвердилися в її азійській формі. Владна вертикаль вибудовувалась таким чином, що феодали (поміщики) змушені служити царю, а сільське населення повинно коритись своїм поміщикам [4,с.13]. Визначальну роль у формуванні ідеї величі імперії та « богообраності» царя належала одержавленій Православній церкві. Головною опорою цієї імперії були, придворні чиновники духовенство та величезна армія.

Проникнення марксизму в Російську імперію спричинило своєрідне накладення цієї ідеї на місцеву традицію авторитарно-патріархальної культури. В результаті накладення марксизму на російську авторитарно-общинну традицію виник феномен тоталітаризму. Революції 1905 і 1917 рр. в Російській імперії були передусім повстаннями народних низів з метою знищення існуючої політичної влади імперії. Ці революції відбувались на стадії природного занепаду імперії візантійського зразка. Саме в процесі цих революцій уперше з'явилися органи самоорганізації низів – ради. Головною метою революції була експропріація великих власників. Проте результатами революції скористались прихильники марксизму. Вождь російських більшовиків В. Ленін втілюючи ідеї «Маніфесту Комуністичної партії» К. Маркса і Ф. Енгелса закликав до експропріації підприємств та встановлення диктатури пролетаріату. Прокладаючи шлях до політичної диктатури, політична партія В. Леніна, всіляко сприяла формуванню самоврядних рад, проте наповнюючи їх своїм змістом. Так, його партія водночас стала провідником диктатури вождів, і радянською, що займалась повсякденною державною діяльністю. З метою втілення диктатури вождів була створена передусім потужна вертикаль державної безпеки. Створивши досконалий владний інструмент В. Ленін почав реалізацію комуністичної доктрини. Процес поглинання державою приватної власності, що перебувала в руках членів суспільства супроводжувався масовим терором який закінчився наприкінці 1930-х рр. Експропрійована приватна власність перейшла в руки централізованої держави тобто в розпорядження партійних вождів. Компартійна номенклатура в цих умовах виступала не новим власником, а провідником економічної й політичної диктатури. В умовах коли суспільство було експропрійоване державою, вплив партійних комітетів та органів державної безпеки стосувався буквально кожної особистості цієї держави. Компартійна номенклатура та її вожді, в процесі формуванні «нової людини» не визнавали плюралізму, а соціальну різноманітність, неоднорідність, розбіжності інтересів розглядала як ваду. Одномірна «нова людина», на їхню думку, неприймає іншого і приречена на уподібнення інших собі, а ті що пручаються уподібненню інших собі зараховувались в розряд «класових ворогів» і підлягали ліквідації. Радянські

громадяни незалежно від національності, соціального та службового становища були однаково безправними перед державою-комуною.

Після 1991р. компартійна номенклатура, зберігши за собою владу, узяла курс на приватизацію власності зниклої партійної верхівки. У процесі цієї приватизації в Росії появився новий клас власників (олігахів) залежного передусім від чиновницького апарату та працівників КДБ. За півтора десятиліття путінського правління була відновлена потужня вертикаль влади де усі прояви повсякденного життя підпорядковані державному апарату на чолі з президентом. Конституційні структури влади, у своїй діяльності, підкреслюють безмежну відданість Президенту. Опозиційна діяльність політичних партій і організацій придушена. Виборчий процес не настільки контрольований, як за радянських часів, але залежність виборців від держави та «правильний» підрахунок голосів є прогнозованими для політичної влади. Режим В. Путіна спирається не стільки на насильство, скільки на патерналізм та контрольовані ЗМІ.

Нинішній політичний режим Російської федерації під ідеологічним прикриттям захисту « Русского мира» намагається відродити Російську імперію сталінського зразка де людина залишатиметься і надалі рабом імперії. З приводу формування російської ідентичності Євген Маланюк у своїй праці « Малоросійство» писав таке: « процес формуванн в Росії типу імперської людини - «росіянина» - не був ані процесом історичним, ані процесом взагалі...Це був брутальний, масово-механічний виріб, виконаний терористично-поліційною машиною тотально-зцентралізованої держави..., державна машина в практиці механічно нагинала старі національні організми під етнічний рівень московської маси...[5, с.29].

Список використаних джерел

1. Мальський М. З., Мацях М. М. Теорія міжнародних відносин / М. З. Мальський, М. М. Мацях. – К.: Знання, 2007. – 462 с.

2.Магочій. П.- Р. Україна:історія її земель та народів / Павло-Роберт Магучій; пер.з англ. – Ужгород; Вид-во В. Падяка, 2012. – 794 с.

3. Кульчицький С. Ми і північний сусід / С. Кульчицький // День.- 2015. - №192.
- 23 жовт.

4. Кульчицький С. Ми і північний сусід / С. Кульчицький // День. – 2015. -
№197. - 30 жовт.

5. Маланюк Є. Малоросійство / Є. Маланюк. – К.: « Український пріоритет»,
2015. – 47 с.